
NAŠA PRVA REVOLUCIJA (1)

Zgodovinska drama v štirih dejanjih

OSEBE

Črtomir - knez karantanski

Kuhar na Ajdovskem gradu

Valjhun - poveljnik krščanske vojske

Bogomila - Črtomirjeva prijateljica

Pater dispečer - krstitelj

Opat v samostanu sv. Korbinijana

Novic v samostanu sv. Korbinijana

Turistični vodič na Ajdovskem gradu

Vojaki

Prologist

Prologist: Valjhun sin Kajtimara, boj krvavi že dolgo bije za krščansko vero. Sam Črtomir se mu še z majhnim tropom upira. On z njimi, ki še trdijo vero krivo, beži tja v Bohinj, Bistriško dolino, v trdnjavo zidano na skalo sivo, ki Ajdovski se gradec imenuje. Devetkrat večja množica jih obsuje, zidovje spodkopuje, vrata seka, ne polasti se njih, ki so v trdnjavi. Kar nista zmogla meč, sekira in lopata, jih zmore lakota nepremagljiva, preti odpreti vrata trdna grada. (2)

PRVO DEJANJE: SVOBODI NASPROTI (3)

Prvi prizor

Kraljeva dvorana na Ajdovskem gradu; Črtomir, kuhar

Črtomir Kakšna menaža, kakšen futer ... packarija ... kaj mi nosi kuhar. Mater mu karantansko, mater mu slovansko ... Kuhar! ... Kuhar! ... Kuuuuuuuuhaaaar!!!

Kuhar Pa kaj se že spet dereš? ... Saj vem, kaj mi boš povedal! Da je neužitno, da se ne da požirat, da si boš pokvaril svoj kraljevski želodec ... Vse to že vem. Če bi bilo žrtje kaj vredno, bi ga že sam pospravil in ti ga ne bi nosil na mizo. Črtomir, saj menda veš in razumevaš, da ...

ČRTOMIR: Kaj naj jaz razumem? Ali se tako govori s svojim vojvodo? Ali veš, kdo sem jaz? Tvoj kralj, vojvoda, gospod, poglavar, nadrejeni, direktor, če hočeš!

KUHAR: Ja, direktor v stečaju, če sva malo bolj natančna!

ČRTOMIR: Mislim, veš kaj, tole pa presega vse meje mojega potrpljenja, impertinentnost čezvsemerna, kako si upaš tako z menoj govoriti, prasec kuharski debeli!?

KUHAR: Šef, ne zganjaj takega šundra, je brez smisla. Raje premisli, kako se boš iz tega našega dreka živ izvlekel. Tudi meni se še ne mudi umret za staro vero, šege, postave in kar je še te karantanske šare. Da ne kompliciram, lepo bi bilo, če bi se skupaj nekako izvlekla iz tega sranja.

ČRTOMIR: Jasno, napadli jih bomo, te ostudne prekrščevalce, nenadoma kot strela z jasnega bomo planili nadnje. Prvi se bom pognal v bojni metež; z golim mečem v roki bom sekal glave in trupla kristjanom na polovice, tercine, četrtine, petine ... in raz ust se mi bo razlegal bojni krik "S Svarunom in Perunom od zmag do zmag!" ... Osvobodil bom svoj mili narod krščanske nadloge in mu povrnil mir in stare šege. Narod me bo slavil in častil še daleč po tem, ko ne bo od mene ostalo ne kosti ne prsti. Pred Cankarjev dom mi bojo spomenik postavili! Moji Karantanci

me bojo ...

KUHAR: Šef, resnost, resnost, prihrani si sanje za kakšen drug dan, saj veš, da smo že čisto na koncu. Vojska je lačna, eni jejo travo in listje; vodovod so odklopili; (4) bruhajo in se ponečejajo povsod po gradu. Tako da smrdi že do nebes in ni več za dihat. Punc nimajo in se je med njimi razpasla neka čudna navada ... za katero si tudi ti že slišal in ni čisto nič v ponos našemu slavnemu karantanskemu izročilu. Vsi pizdijo brez konca in kraja, pravijo, da bi bilo najboljšo se predati, tebe izročiti Valjhu. Eni pravijo, da bi bilo najbolje, če bi te nataknil na kol ali obesili na kakšno slovensko lipo, (5) da bo potem med Karantanci sprava in mir.

Pa kaj naj ti pripovedujem, saj sam vse čisto dobro veš, kako hudo je. Dokler smo imeli še kaj cekinov, sem zlahka podkupil Valjhunove straže in ti prinesel kaj boljšega iz bližnjih gostiln. Sedaj me kanalje ne spuste več skozi, pa tudi v gostilnah bi vbogajme ne dobil nič, celo pri Janežič ne: pravijo, da dajo raje za fuzbal klub Olimpija: je ista figa. (6)

ČRTOMIR: Banda, svojat liberalna (7) ... in to naj bi bila moja zaprisežena zvesta vojska, meni in starim bogovom. Takoj jutri jim pokažem, kdo je njihov vladar, privežem jih ... leskovo mast bojo lizali, državljanstvo jim vzamem ... oooo prodali bi me za svoje riti ... ooo ...

Svarunova mast, kako jim podkurim!

KUHAR: Vladika, ne predajaj se čustvom, stvari so resne, ukrepati je treba hitro, učinkovito, takoj in zdaj in fertikmaša!

ČRTOMIR: Kuhar, pokvarjenec, kako to misliš?

KUHAR: Ja enostavno, dogovori se z Valjhu, sinom Kajtebriga. Poznata se, v rodu sta si, menda sta v mladosti marsiktero skupaj uganila. Mislim, tako sem slišal, kajjastvom, menda bi tudi Valjhu hotel tole pretepanje čimprej končati. Po moje bi bil pripravljen za kakšen pameten dogovor.

ČRTOMIR: Kuhar ... a ti bi izdal naše stare šege, navade, bogove in mite; Svaruna, Peruna, Dražgoša, (8) Vesno, Morano, Živo ... a ti bi si upal?

KUHAR: Pusti to, šef ... stvari so resne, gre za življenje, ne za bogove. Potem, ko se nekako izvlečeva, se bova že priključila nekakšnim bogovom, da se bo ravnatežje spet vzpostavilo.

ČRTOMIR: Kuhar, ti si pokvarjen kot kvargelj, bolj kot je lahko pokvarjena najbolj nizkotna misel ... ja, pa saj to ni za verjet, ja kam me zapeljuješ, moji mili bogovi, kako si pokvarjen kuhar, nikoli si nisem mislil, da je tvoja duša tako nizkotna ... baraba, tebi niti združeno listje in znani cerkveni tat nista kos, še čudno, da ne nosiš tistih redkih dlak namesto brkov pod nosom (9) ...

KUHAR: Kar naprej se oddaljuješ od bistva, moj poveljnik ... časa ni veliko, treba je ukrepati, potrebna je akcija, razumeš? Saj menda nimaš nič proti, če grem po Valjhunčka, tvojega prijateljčka, da se po dolgem času spet malo pogovorita?

ČRTOMIR: In kaj misliš, da naj bi se pogovorila?

KUHAR: Bog si ga vedi kaj le ... to si je pa res težko predstavljati ... za kupčijo bo šlo ... življenje za življenja!

ČRTOMIR: Kuhar, podlež, prostitut, pokvarjenec, izprijenec, liberalec, socialdemokrat, na kaj namiguješ?

KUHAR: Kaj jast vem, se bosta že zmenila, navsezadnje, saj si ti vojvoda, a ne?

ČRTOMIR: V obup me boš spravil!

KUHAR: Obupan je lahko le tisti, ki preživi. Če nisi živ, tudi obupan ne moreš bit, to je menda jasno. Poglavar, grem po Valjhunčka, sina Kajtebriga, (10) bom gledal, da bom hitro nazaj!

ČRTOMIR: Baraba ...

Drugi prizor

Isto prizorišče: Črtomir, kuhar, Valjhu

VALJHU: O bratranec, prijatelj moj, kako vesel sem, da te spet vidim. O kri moje krvi,

radost mojih oči, udejanjeno moje upanje, veselje mojega življenja, luč srca ... Tvoj kuhar mi je večkrat omenjal, da bi me rad videl, menda do sedaj nisi imel časa ...

ČRTOMIR: Preveč govoriš, ustavi konje svojih besed, stvari so resne.

VALJHUN: Zmeraj si hotel vse takoj narediti, se spominjaš takrat, ko sva se petljala s tisto punco, kako ji je že bilo ime, kdo bi se vseh spomnil: Ljudmilo, Dragojilo, (11) Bogomilo ... A je bila Bogomila? Ti si hotel takoj in naenkrat, jast sem se smukal bolj po ovinkih okrog nje in pri Perunu, da sem imel več uspeha ... čeprav sem potem slišal, da tudi s tabo ni komplicirala, čestitam, jaz sem potem moral v Frajzing (12) na vaje iz krščanske dogmatike, ti o tem nimaš pojma, ker si zakrknjen konzervativec in čistiš še stare bogove. Pravzaprav je to tvoja stvar, tvoje osebne odločitve in svobodne presoje, v skladu z ustavno listino, (13) kajjastvom že katero.

ČRTOMIR: (*najprej kuharju*) Si navaden prasec, mimo mene se dogovarjaš s sovražniki, na raznju te spečem, Peruna ti!

KUHAR: General, ne trati časa, z Valjhunom se meni!

ČRTOMIR: (*Valjhunu*) Pustiva to Valjhunček, to je bilo nekoč v starih časih, ti si bil seveda zmeraj bolj pameten, demokratičnejši, odprte glave in praktičen ... raje povej, kaj naj naredimo, jast imam tega vojskovanja že čez glavo, utrujen sem, lačen, zebe me, pusti me, da s kuharjem in vojsko zapustim grad, jasno, v svobodo, v življenje!

VALJHUN: Dragi moj Črtomir, jaz te čisto dobro razumem in, ker sem tvoj prijatelj, bi srčno rad postoril, kakor si predlagal, ampak vedeti moraš, da imam tudi jaz svoje zaveze in zadolžitve. Med drugim mi je naloženo, da te premagam in skončam ideološke zdrahe in špetire v Karantaciji. Če tega ne postorim, me bojo moji dali v keho, na raženj in kajjastvom kajševse, pri teh stvareh mojim zlepa ne zmanjka idej, toliko jih tudi ti poznaš in me lahko razumeš. Ko boš poražen in bo tvoja vojska fuč, bom za bohlonej dobil škofijo v Frajzingu. Lepo mi bo, pupcal bom, papcal bom, sem in tja si bom privoščil kakšno deklino itn., do konca dni. Od časa do časa se bom javno pokesal svojih grehov, prosil za pomoč angele in svetnike pa bo, a ne? A me razumeš? Saj poznaš te štose, nič novega in nič posebno nenavadnega ti ne pripovedujem. Meni se tale vojska jebe in vse ostalo z njo. Vsak dan me stane cel kup cekinov, gonijo se vsepovsod naokrog, da ni več nobeni stvari podobno; počasi mi bodo zlezli čez glavo, spuntali se bojo, in potem ... adijo Valjhun. Kaj naj ti še rečem, stvar moram pripeljati h koncu, čimprej, razumeš? Saj, po pravici povedano, bi najbrž že lahko pomikastil tebe in tvoje heroje, pa sem si le nekako mislil, kaj če bi se o vsem skupaj lepo med sabo pomenila, kaj meniš? Sem za kakšen pameten predlog, že zato, da ne boš rekel, da ne znam ceniti starih prijateljstev. Če prav razumem ... ti bi rad odnesel svojo rit iz tele godlje ... a bi hotel tudi kuharja s sabo?

ČRTOMIR: No, ne vem, o tem še nisem razmišljal.

KUHAR: O ti pritlehnjenec, kar brez mene bi rad spizdil, za mene, tvojega zaupnika in kuharja skrbnika tvojega vampa ti ni seveda nič mar ... Veš kaj, jaz si lahko tudi sam pomagam, toliko imam že znanstva s stražami, da lahko zapustim tole krtino, kadar hočem ... adijo, v rit me piš!

ČRTOMIR: Kuhar, miruj, tu gre za velike stvari!

VALJHUN: Ne zgublajmo časa, imam čisto pošten, pravičen, konstruktiven predlog brez ovinkarjenj in slepomišenj, dovolj je bilo filozofiranja. Jaz bi bil za to, da potolče moja vojska vaše pogane. Pri tem bi mi bilo zelo všeč, če bi vajini pogani ob tem pomorili še vsaj nekako polovico mojih. Mogoče se vama zdi predlog nenavaden, ampak vedeti morata, da imam tudi jaz sitnosti s svojo vojsko, leze mi čez glavo, stane neskončno in če se malo oklesti, bi mi prišlo to kar prav, tudi delitev plena je ugodnejša itn. V zameno pa vama poklonim vajini cenjeni življenji. Najbolje bi bilo, če ob dogovorjeni uri danes ponoči odpreta vrata vašega gradu, rezidence ali kakor že rečete tej vaši podrtiji, tako, kot da bi hoteli v bližnjo goščavo, mi bi vas pa pred vrati lepo pričakali. Potem bodi moja skrb, da se zgodi vse, kot sem že omenil. Dam mojo častno besedo, da vaju nepoškodovana zajamem, še bolje bi bilo, če že pred bojem spizdita v kakšno grmovje ob gradu, ne bom vaju zasledoval ali iskal. Čez kak dan se dajta ujet mojim ljudem, da proslavimo skupaj uspešen zaključek tele zoprnije, malo nazdravimo, popijemo, bom skušal dobiti zraven tisto tvojo Bogoživo, da popestri trenutke.

KUHAR: Črtomir, Valjhun je značajan človek, mislim, da je načrt izvrsten.

ČRTOMIR: Se pravi cela moja vojska - fuč; pol tvoje vojske z mojo - fuč. Jaz in kuhar ostaneva pri življenju ... si tako mislil?

VALJHUN: Črtomir, trda buča, popravljaš se, zmeraj bolj hitro doumevaš in razmišljaš. Bravo. Kot vidiš sem usmiljen in v načelu dobrega srca.

ČRTOMIR: In kako naj vse to izpeljem?

KUHAR: Zberi vojsko in ji povej, da se bomo nocoj ponoči skušali prebiti v gozd ob gradu itn. Če se ne motim, je nek Prešernov France napisal na to temo nekaj zelo priročnih stihov in mogoče ne bi bilo narobe, če jim tisto reč kar prebereš - v celoti ali vsaj del. Vse sorte neumnosti so tam zapisane, vsega se ne spominjam, vem pa, da je zelo zanosno in ganljivo. Vojaki bojo s solzami v očeh in s srci polnimi domovinskega ponosa drli skozi vrata Valjhunovim vojščakom v naročje. Sicer pa imam to napisano.

(vzame papir iz žepa)

Saj znaš čitati. Če ne, se boš moral naučiti do večera na pamet.

ČRTOMIR: Kuhar gabiš se mi, si navaden prasec, svinja ... za pokozlat!

VALJHUN: Kuhar je preudaren mož, da malo takih, ko bom škof, boš postal moj prvi škofijski oskrbnik in kuhar - rad imam gibčne ljudi!

ČRTOMIR: Oba pojdita k hudiču, poganskemu ali krščanskemu ... kje imaš, kuhar, tisto pesem, aha, tole je to, naj bo, kakor vidva hočeta, zgodi se vajina volja; Svarun ve, da jaz tega nisem nikoli hotel, on ve, da sem bil v tole prisiljen, zato ... da moj narod ne bi zgubil svojega ljubljenelega vodje; kdo pa naj ga vodi namesto mene, potem ko bojo vsi najboljši pokončani, zato je žrtev upravičena, dogodki, ki se imajo zgoditi, ne bojo pomor, temveč daritev svobodi. Vidva pokvarjenca tega ne razumeta ... jasno. Ah!

VALJHUN: *(posmehljivo)* Lepo si to povedal, prav ganljivo.

(resno) Mudi se mi. Dogovor velja! Se vidimo čez nekaj dni pri meni. Kuhar, glej, da bo šlo tako, kot je dogovorjeno!

KUHAR: Brez skrbi, poglavar!

ČRTOMIR: Glej pokvarjenca, ga že titulira za svojega šefa, kako je svet pokvarjen. Nobenega viteštva, nobene principialnosti, Svarun naj se me usmili.

Tretji prizor

Črtomir pred svojimi vojaki, kuhar

ČRTOMIR: Vojaki! Borci!

Izbral sem svobodo, svobodi bodimo predani, svobodi služimo! Svobodi svojega naroda in nas samih! Tako naj nam Perun in Svarun pomagata! Med življenjem in smrtjo se odločamo samo za svobodo!

Ne meč, pregnala nas bo sreča kriva!

Junaki, branitelji domov in ognjišč! Kot veste so shrambe prazne. Borimo se že dolgo brez podpore človekoljubnih organizacij!

Kdor hoče se predati, mu ne branim, al' jutra čakati mora!

S seboj povabim druge vas junake,
vas, katerih rama se ukloniti noče.

Temna je noč in stresa grom oblake,
sovražnik se bo nocoj podal v svoje koče.

Le majhen prostor je tja do goščave, nocoj nam jo doseči je mogoče.

Največ sveta otrokom sliši Slave!

Tja boste našli pot, kjer nje sinovi,
si prosti voljo vero in postave! (14)

Vojaki: Tako je! Živjo! Živjo! Živjo! Smrt kristjanom! Naj živi Črtomir! Živel Črtomir!

KUHAR: Ja, Črtomir bo živel, in jaz tudi. He, he, he! Za vas pa na vem, kako bo. Tako naj mi Svarun in krščanski bog pomagata!

Drugo dejanje:

SVOBODA RES JE ZLATA (15) VENDAR NI ZA VSE

Prvi prizor

Črtomir, Valjhun, Bogomila

Valjhun: Bogomila ... obleci se, Črtomir prihaja.

Bogomila: Ja, Valjhun, saj menda ni tako domenjeno ... si rekel, da prideš še enkrat k meni.

VALJHUN: Bogomila, lepo te prosim ... saj nisem Ernest Železni, (16) torej obleci se že vendar brž.

(vstopi Črtomir)

VALJHUN: O, prijatelj moj, pa sva že spet skupaj, kako to dobro dene mojemu srcu. Vidiš, kako se je vse lepo izteklo; važno je, da v tem kratkem življenju, ki nam ga je bog ali bogovi ali kajjastvemkdo naklonil, ne kompliciramo, pa tudi filozofija je nepotrebna. Črtomir! Srce mojega srca, ne moreš si misliti, kako sem vesel, da te vidim. Mimogrede ... kje imaš pa kuharja.

ČRTOMIR: Ah, ne sprašuj; že od daleč je kričal: "Fantje, lejte, kdo prihaja, dajte vola na raženj in pijačo pripravite, danes bomo praznovali kot še nikoli, pri vseh bogovih!" Bandit, vse tvoje pozna in oni njega, so se objemali in cmokali, da mi je šlo na kozlanje. Seveda so mu tudi odzdravljali in ga vabili medse, češ "pozdravljen, prijatelj" itn. Ah, kako je ta svet pokvarjen, kje sta staro poštenje in plemenitost? Ah!

VALJHUN: Črtomir, ti si še zmeraj star cmerosa. Ampak glej! Presenečenje sem ti pripravil.

(kliče) Bogomila! Bogomila! Glej, kdo je prišel!

BOGOMILA: *(pride na sceno)* O, Črtomir, junak moj, glava našega rodu, kako sem vesela, da te že spet vidim. Poglej me, poglej moje izmučeno lice, celo noč sem bedela in trepetala v strahu, boš li prišel ali ne, si li ostal živ ali ne ... junaški moj Črtomir. *(mu pade v naročje)*

VALJHUN: Zdaj pa že vidim, da je najbolje, če se odmaknem in vaju sama pustim, tudi mene je ganilo vajino svidenje!

ČRTOMIR: Bogomila, povej po pravici, ne zganjaj mi burk, po moje si se celo noč z Valjhunom onegavila in od tod ta tvoja utrujenost. Utrujen sem jaz, veš ... Kaj naj ti pripovedujem, poznam te, vem, kaj misliš in kaj delaš.

BOGOMILA: Črtomir, kaj govoriš!

ČRTOMIR: Ah, govorim, kakor vem, da je res ... Veš kaj, utrujen sem, utrujen sem, malo bi počil, če nimaš nič proti, pa tudi ti mi pridi delat družbo, da obudiva spomine na stare čase ... alo takoj, kaj se obiraš! Nič filozofiranja - to me je Valjhun naučil.

Drugi prizor

Črtomir, Valjhun, Bogomila, kuhar

VALJHUN: Zdravo, golobčka, sta prišla k sebi? Zdaj je menda že čas, da proslavimo srečen konec najinih pustolovščin in pripetij.

(pripeljejo pladenj s pečenimi piškami in vipavskim vinom)

KUHAR: Pripravil sem malo požrtijo in popivko, izvolijo, gospa in gospodje, dober tek, - so pri Janežič pripravili.

VALJHUN: Črtomir, napili se bomo, nažrli, poveselili, saj je tudi Bogomila tukaj, do nezavesti, hvala bodi bogovom. Jaz sem skončal verske boje, ti si opavil s svojo vojsko daritev svobodi, ali

tako nekaj takega, če se še prav spominjam.

ČRTOMIR: Čim manj besed, včasih se mi zdi, da bi moral tudi jaz poginiti s svojo vojsko ... pa kako naj, če imam tako rad svoj narod in Bogomilo in ...

VALJHUN: Pusti to! (*pijejo*)

Vsi Na zdravje! (*pijejo*)

VALJHUN: (*že v pijanosti*) Črtomir, veš kaj, če natančno premislim ... pri celi stvari si ti največja svinja ... če mi, hk, ne zameriš. Veš, lahko, da sem jaz navaden prasec, ampak ti si ob tem navadna največja svinja ... Moj bog, kako je letos vipavec močan, ah naj še enega ... takale pijača je milost ne vem že katerega boga, Bogomila, dovoli da te uščipnem ... uf, kako si sramežljiva ... Črtomir, kamerad, pizda izdajalska, pridi da te objamem ... Pamet je dobra, ljubezen je večna ...

BOGOMILA: Pečene piške so pa najboljše, (17) gospod Janežič je zato edini upoštevanja vredni bog, bog nad bogovi, piškami ...

VALJHUN: ... mater, se mi že blede, ali bom bruhnil? ... kje je kakšna skodela?

ČRTOMIR: Valjhun, ubil bi te najrajši ... ker si moj najboljši prijatelj ... enkrat si bom vzel čas in te bom s svojim bridkim mečem razsekal ... Karantancem te vržem, in jokal se bom ob tem, smešnice bom prepeval (*zapoje*) Lepo je v naši domovini biti mlad. V deželi, kjer so si ljudje kot brat in brat.(18)

VALJHUN: ... brez posluha si, pojma nimaš o muziki, še dobro, da bom takrat mrtev ...

ČRTOMIR: Bogomila, daj še pijače, kje si? ... že spet se z Valjhunom stiskaš ... (*Bogomila pride k Črtomirju*) aha, takole je že bolje ... razvil bom visoko prapor svobode, moj narod bo živel v sreči, radosti, enakopravnosti, socialni varnosti, ljubezni ... in delu čast in oblast, jebentimatertvojo Valjhun ... me slišiš? pijandura krščanska, anarholiberalna ... ah, ali spiš? ... Bogomila, brčni ga ... (*jo dregne*)

BOGOMILA: Kaj me brcaš, mir mi daj, pijandura strahopezdljiva.

(*ga odrine*)

ČRTOMIR: ... nihče me več ne uboga, nihče me več ne posluša ... sam sem na širni obali večnega spoznanja, ki se imenuje ... kako se že imenuje ...

BOGOMILA: Šobčev bajer, (19) o bog, še tega ne veš!

ČRTOMIR: ... sranje, vse pozabim, vse pozabljam, Bogomila, nalij mi še en liter vipavca v žrelo... za kozlat, kozlam ali že kozlam, to se prilega (*bruha*) ... ali me bo kdo sunil v trebuh (*bruha in se joka*) ... Bogomila, ali me imaš vsaj ti še rada? Moraš me imeti rada - vrtil se mi. (*spet bruha, pade in zaspi*)

BOGOMILA: Kako se ga nažlampata, dedca pokozlana, uf, pa saj tudi meni ni čisto dobro ... kako se mi gabita, kaj vse mi je pretrpeti zaradi vseh teh pohotnežev ... mili bog, poglej, kakšna revica sem ... zmeraj sem si želela mirnega življenja, dom z vrtičkom, poštenega in pridnega moškega, v zanesljivi službi, otroke ... uf, tudi meni ni dobro, menda ne bom tudi jaz bruhnila ... tale vipavec ... najbolje bi bilo oba s sveta spraviti, zdajle bi bila prilika, s tankim nožičkom bi oba dregnili ... kako gre tista pesem? ... tanek curek krvi, Valjhuna in Črtomira več ni. (20)

Kako bi bilo prijetno ... ampak zasačili bi me, uklenili, nategovali šen halojder bi to bil ... ne spleča se, kot večina stvari na tem svetu. Le kaj mi je bilo treba na Šobčev bajer riniti ... ja, pa če je Valjhun tako tečnaril ... saj se ga ne moreš odkrižati, kakor pravijo krščanarji (21) ... (*poje*)

Dekle je na vodo šlo, na vodo šlo, na vodo šlo, za hišo na koprive ... (*obnemore,zaspi*)

VALJHUN: (*se za nekaj trenutkov zbudi*) Dekle bilo je razkačeno, razkačeno, razkačeno ... si fanta je želela, elela, elela, lela ... la, la, aaaa... (*dokončno zaspi*)

ČRTOMIR: (*se tudi prebudi*) Hitro bila je potešena, potešena, potešena, veselo je žgolela, žgolelaaaa ...

(*vsi spijo nemarno eden čez drugega, vstopi kuhar*)

KUHAR: O mater, poglej to pijansko tihožitje! Pa saj to je kot mini morija na Ajdovskem gradu!

(premetava telesa speče trojice)

In tile mene psujejo, da sem prasec! Spat jih od vlečem, pokozlance pijane!

(prime najprej Bogomilo in jo precej nespodobno od vleče z odra)

Tretji prizor

Po proslavi vsi z mačkom

Črtomir, Valjhun, Bogomila, kuhar

VALJHUN: Uf, mater, včeraj smo bili precej čezmerni ... a ima kdo kakšen aspirin? Ali vaju tudi glava boli?

ČRTOMIR: Saj sam vidiš. Napili smo se in obnašali smo se kot poslanci v karantanskem parlamentu. Sem kaj neprimerne govornil?

BOGOMILA: Napila sta se kot dve svinji, mene ni treba zraven mešat. Spakovala sta se in gofljala brez konca in kraja, tako kot ponavadi, le še bolj sproščeno in brez zadržkov. Škoda, da ne znam pisati, bi kaj ohranila za zgodovinarje, da se ne bi zanašali le na Pavla Diakona, (22) Herodota in podobne zgodbičarje.

ČRTOMIR: Ti, Bogomila, od kod pa tebi taka imena?

VALJHUN: Črtomir, miruj, Bogomila je bila na tečaju iz etike in religije, veliko si ni zapomnila, nekaj pa vendarle, za žensko dovolj, še preveč. Predvsem pa naj ti povem, da je bila že krščena in je prestopila v krščansko vero!

ČRTOMIR: Kaaaaj? Je to mogoče, Valjhun, govoriš li resnico?

BOGOMILA: Pa kaj, no, enega boga moraš imeti nad sabo, če ne, ni miru! Če se ne bi zapisala krščanskemu bogu, me tudi tukaj ne bi bilo in ti ne bi mogla pasti v objem in vse ostalo ... saj si lahko misliš.

ČRTOMIR: Bogomila, jaz sem mislil, da bova stopila skupaj na čelo našega rodu in ga popeljala naprej v boj za stare šege in postave ... Valjhun bo tako in tako zapustil vojaško službo ...

VALJHUN: Črtomir, da si bedak, sem vedel, ampak da si bebec, tega pa še ne. Predvsem pa: pripravi se na krst. Krstili te bomo. Navadi se delati križ čez čelo in nekaj zarotitev se boš moral naučiti na pamet!

ČRTOMIR: Valjhun, živ se ne dam krstiti!

VALJHUN: Bedarija. Črtomir, sirota, tebe kot takega itak ni več, si umrl takrat, ko si se skrnil v grmovje ob tvojem gradu, to boš že moral priznati. Nekakšna kožna vreča s črevami in drugimi sestavinami še tava po svetu in sliši na ime Črtomir. Tej vreči je treba dati novo duhovno vsebino, me razumeš, moj bog, glava me boli kot vola, pa moram filozofirati s tabo ... in to vsebino ti zdajle lahko podari le en na brzino krst. Druge izbire nimaš. Ob krstu boš dobil novo ime, poiskali ti bodo kakšno pametno opravilo ... Črtomir bo tako zginil v črno luknjo zgodovine ... iz te luknje pa bo pridrsal en nov zemljan ... pa naj še kdo reče, da krst ni čarovniški hokus pokus. Črtomir, kako ti je všeč tole Oznanilo? (23)

ČRTOMIR: Svobodo si mi obljubil!

VALJHUN: In kaj bi z njo? Vojske nimaš. Potem ko smo skrtačili tisto na tvojem Ajdovskem gradu, se je moja vojska raztepla po okolici. Požgala, pobila, posilila in prekrstila je še vse, kar je bilo poganskega. Tulili so, da mora tudi vojska imeti kaj od življenja. Podrobnosti ti ne bom opisoval. V začetku sem jih še nazaj držal, pa saj veš, kakšna je vojska. Skratka, Črtomir, o formiranju kakšne Osvobodilne fronte ne more biti niti govora. Predvsem pa: najboljši so padli, ostala je le svojat in drhal. (24) Boš s takimi delal kontrarevolucijo? (25)

ČRTOMIR: O, Svarun, pomagaj mi!

VALJHUN: Črtomir, ni dobro. Reče se: O, mili krščanski bog, pomagaj mi! Počasi se boš moral navaditi na nove molitvice!

ČRTOMIR: Bogomila, reci kaj!

BOGOMILA: Kaj pa naj rečem! Stôri, kot ti je Valjhun povedal. Saj nimaš nobene izbire. Če me hočeš še videvati, se moraš pač krstiti. Vsaka ljubezen ima svojo ceno!

ČRTOMIR: Valjhun, Bogomila je moja ... saj veš kaj. Ljubim jo, bolj kot samega sebe. Zaradi nje se bom dal ... ljubezen pač ne pozna meja in na oltar ljubezni polagam svojo žrtev in odločitev. Valjhun predajam se, naj bo, kot si predlagal!

VALJHUN: Tisti uvod bi lahko mirno spustil, ljubezen ... žrtve ... odločitve ... solze ... večnost ... páprlap - sama šara, nekurantna roba, če bi znal brati knjige, bi lahko to vedel vsaj iz zgodovinske izkušnje.

BOGOMILA: Valjhun, grob si, brez čustev, kamnito srce imaš ... veš!

VALJHUN: Bogomila, ti že veš, bolje bi bilo, če bi imel kaj drugega trdo kot kamen! Pa kaj ... pustimo to!

ČRTOMIR: Valjhun! Na kaj namiguješ? ... Oooo, krščanski Svarun, pomagaj mi!

VALJHUN: Črtomir, ne kliči na pomoč boga za vsak pašji drek. Tudi meni ni lahko. So mi po zmagi nad tabo in tvojimi pogani obljubili škofijo v Frajzigu, potem je prišel glas, da bi bila tudi služba prošta v škofji Loki dovolj dobra zame, posebno še, ker sem zgubil več kot polovico vojske itn. itn. Sedaj so že sporočili, češ da ne more biti škof ali prošt tak, ki ni krščen vsaj zadnjih sedem let, in tako ne izpolnujem statutarnih pogojev za dela Ad maiorem Dei gloriam (26) in opravila splošnega krščanskega pomena. Vama je malo komplicirano, kaj? Namignili so mi, naj grem za misionarja nekam na jug, med nekakšne nekrščanske Bosnile, Bogile (27) upam, da bo v resnici tam tudi kakšna Bogomila ali vsaj Milka, da presečem vsakdanji dolgčas.

BOGOMILA: In boš šel? ...

VALJHUN: In kaj naj drugega storim? Menda dobim jutri iz Frajzinga nekakšna posvetilna in napotilna pisma. Nobene posebne izbire. Ali odrinem med Bosnile ali pa na oni svet, poznam jih, gospode frajzinške, razlike ni skoraj nobene. Toliko, da bosta vedela. Če si zdajle naredimo nekaj medsebojnega veselja, nekaj spet popupcamo in popapcamo, lahko vse skupaj imenujemo naša Zadnja večerja. (28)

ČRTOMIR: Valjhun - tudi ti ...

VALJHUN: Jasno, kamerad, tako je življenje.

BOGOMILA: Valjhun, torej se ne bomo več videvali?

VALJHUN: Ne, Bogica moja, nikdar več se ne bomo več videli na tem svetu! (29) Kuhar! Kuhar!! Kuhar!!! Prinesi žrtje, pa pili bomo tudi!

KUHAR: Že grem! Že nesem! Že prinašam, gospod moj!

VALJHUN: Jebi se, ti in tvoj gospod. Že jutri, še preden bom šel in preden bo petelin trikrat zapel, (30) se boš že udingal kakšnemu novemu gospodu, kanalja debela! Sicer pa, saj je razumljivo: dobre kuharje povsod potrebujejo. Najbrž bo šel k Janežič ... (*zamrmra sebi, se obrne k Črtomirju in Bogomili*) Kaj se držita tako kisló? Glejta, kako se smeje sladko vince v kozarcih! Večno naj živi spomin na Valjhuna in na vse, kar nas dobrih je ljudi! (31)

BOGOMILA, ČRTOMIR: Valjhun! Valjhun! Ne, nikdar ...

(*si padejo v objem, jokajo*)

KUHAR: Kaj je pa to spet za ena manira? Bog ve, se moram tudi jaz z njimi objemati, pri tej gosposki nikoli ne veš, kaj je prav in kaj narobe! (*Se začne z njimi objemati še kuhar, posebno intenzivno z Bogomilo*)

Tretje dejanje

**SVOBODA JE SVOBODA TISTEGA, KI NE MISLI DRUGAČE (32) ALI KDO JE
NAPISAL II. BRIŽINSKI SPOMENIK**

Prvi prizor

Pater dispečer, Črtomir, Bogomila

Peter dispečer Kakšna vročina, kakšna sparina. Moj Jezus, kako preizkušaš ti svojega služabnika, da me spet pošiljaš na teren! Ja, kam smo prišli. Vsaka Manca, (33) ki ima pet minut časa, se že hoče krstiti, in potem pater sem, pater tja, slabše kot kakšna podržavka, do služabnikov božjih nima nihče več nobenega spoštovanja, zmeraj moram biti na razpolago, in če zamudim, so že zamere. Tarife za krst so mizerne, že nekaj let so nespremenjene, od tega se ne da ne živeti ne umreti, vse ostalo se pa lahko draži iz dneva v dan. Zraven tega še vse zmišlarije: eni bi se krstili na Bokalcih, drugi na Brdu, (34) pod tako smreko in drugačnim drevesom, s stoječo vodo, s tekočo vodo, zadnjič se je neka deklina do golega slekla pred krstom, je rekla, da hoče biti kot novorojenček. Sem ji pokazal ta svoje. Bolje, da ne preišlujem o vsem, menda je bila Bogoživa ali nekaj takega. Živa prav gotovo, kako je pa bogu po volji, pa sam ne vem.

Č, BOGOMILA: Pater! Tukaj sva, že celo večnost te čakava!

PATER: Aha, že grem, že grem! Uh, kakšna vročina, se nista mogla na kakšen drug dan spomniti za krst?

BOGOMILA: Častiti oče, stvari so nujne, mudi se ...

PATER: Saj vem, dandanašnji se vsem mudi, nihče nima časa, samo jaz ga moram imeti ... moj Jezus, kam smo prišli, kje so stare šege in navade, krščanske, se razume! ... Torej, če se dasta oba krstiti, naredimo vse skupaj za 1 goldinar 60, za posamični krst je tarifa en goldinar. Ker se mudi, se k temu prišteje še 50% za urgenco. Posebej se še plača moja potnina: 10 vinarjev za kilometer. Za krst na kraju, določenem od klienta, se zaračunava še posebej 1 goldinar. To je tarifa, na katero bosta plačala še dohodnino in davek na promet, ki ga vsaka grofija posebej obračunava in se giblje med 10 in 15%, kakor kje ... ampak madamme, ali se nisva midva že enkrat videla ... saj sem vas že krstil ali ne?

BOGOMILA: Seveda, jaz sem že krščena, pustimo to!

PATER: Seveda, seveda ... torej bi se izvolil krstiti samo gospod ... kako ti je ime?

ČRTOMIR: Ni važno, častiti pater, mi boš itak dal novo ime ... pohitimo, da bo čimprej opravljeno, do Savice je še daleč!

PATER: Kaj, k Savici naj bi se podali v tej vročini, gospod, veš kaj, kar tukajle ob Šobčevem bajerju bomo opravili, bo prav tako držalo! (*odrive Črtomirja v vodo*) Stopi v vodo, kar tukajle, no daj, daj! Krstim te v imenu Očeta in Sina in Sv. Duha, Amen; no, pa je končano!

ČRTOMIR: Precej blatno in kalno je ... !

PATER: Pa kaj mišliš, dragi gospod, da zato kaj manj drži? Saj res, skoraj bi pozabil, tudi ime moraš dobiti! Imaš, zlahkni gospod, kakšno idejo ... jaz predlagam, da se imenuješ Bonifacij! (35) To je tak, ki dela dobro. Saj nimaš nič proti, kajne? Iz tistega, ki črti mir, naj nastane dobrodelnik!

Črtomir-Bonifacij: Kako pa, pater, veš ... kaj govoriš?

PATER: Dragi Bonifacij, modrost in usmiljenje vesoljne svete Cerkve je neizmerna, ne izprašuj ... mi vse vemo, cesar mi ne vemo, ni vredno vedeti! (36) Jasno?

ČRTOMIR-BONIFACIJ: To se pravi, da je krst že opravljen? Saj moram menda še povedati zarotitev: "Odpovedujem se hudemu duhu, vsem zapeljivcem ... grehu ..." (37)

PATER: Že dobro, vidim, da si se dobro dal poučiti ... jaz bi se počasi vrnil v svojo bazo, vidva z Bogomilo pa še ostanita malo v senci in popraznujta veliki dogodek. Mimogrede, meni bi pripadalo za tale krstni servis vsega 3 goldinarje in 60 vinarjev ... (dobi denar). Prav lepa hvala, in če bi se hoteli še kdaj krstiti, sem vam seveda na voljo, če le ne bo take vročine kot je danes! In še enkrat, mimogrede ... čez kakšen dan se pa le oglasita vsak v svojem samostanu.

ČRTOMIR-BONIFACIJ: V kakšnem samostanu?

PATER: No, golobčka, kot že rečeno, vesoljna Cerkev je neskončno dobrotljiva in usmiljena, njena milost in prizanesljivost sta brezmejni, ampak ... oh, zmeraj se najde kakšen ampak, že omenjena vesoljna Cerkev bi rada videla, da bi se oba zatekla v kakšen samostan in se predala pobožnosti v čast in slavo večne neminljive edino zveličavne matere Cerkve ... tako za vsak

slučaj, so rekli; drugače da naj bi bile možne kakšne sitnosti, kajjastvom kakšne.

BOGOMILA: Jaz ... v samostan, pa menda vendar ne?

ČRTOMIR-BONIFACIJ: In zakaj jaz?

PATER: Brez panike, saj ne bo tako hudo. Jaz sem tudi nekakšen provincial in dispečer za samostanske novice. Če mi še kaj okroglega stisneta v roko, poskrbim, da prideta v taka samostana, ki ne bosta predaleč eden od drugega. In če bosta pametna in spretna, vama ne bo nič hudega, in tudi kakšno skupno urico bosta še lahko preživela. Deset zlatih, za vsakega po pet, bi bila kar pravšnja mera za ubogega patra dispečarja!

(dobi denar in odide)

ČRTOMIR-BONIFACIJ: Nič me ne vleče v tisti samostan, ampak če je to cena za najino ljubezen, Bogomila, potem se mi ne zdi nobena žrtev prevelika ... Zate bi ...

BOGOMILA: Bonifacij, tiho že bodi, ne hodi mi po živcih ... kar naprej pleteničiš in vežeš besedne otrobe!

ČRTOMIR-BONIFACIJ: Bogomila, kaj slišim ... ?

BOGOMILA: Ne žužnjaj! Prinesi tisto košaro, ki je ostala od zadnje večerje, da proslaviva ali prežalostiva tvoj vstop med krščanarje, saj je vseeno, kako imenujeva tole veselico!

Drugi prizor

Samostan sv. Korbinijana (38)

Bonifacij-Črtomir in opat v samostanskem skriptoriju

Opat Dragi brat Bonifacij, navadi se peresa skrbneje prirezovati - oster nožiček moraš imeti za to. V črnilo je treba peresa enakomerno namakati - predvsem pa, saj sem ti že razlagal, črke imajo potege navzgor in navzdol, nekatere imajo polkrožne in krožne oblike, tudi poševne poteze se najdejo. Pero zmeraj nastavlja vodoravno z odrezanim zaključkom na pergament. Pri nekaterih črkah je glede tega treba narediti tudi izjeme; tudi v življenju se tako nameri. Nekatere črke imajo podaljške navzgor in navzdol, te je treba narediti z zamahom in eleganco! Vaja, vaja in še vaja dela mojstra! Bonifacij, ne glej na uro, vsak dan naj ti bo prekratek!

ČRTOMIR-BONIFACIJ: Utrujen sem, moj gospod in opat ...

OPAT: Bonifacij, vzemi strgalce in očisti pergamente in vadi, kot sem rekel, glej, da bo bolje kot doslej.

ČRTOMIR-BONIFACIJ: Razumem, milostljivi gospod opat, v slavo in čast krščanskega boga, ki je za nas krvavi pot potil! (39)

OPAT: Tako je prav, Bonifacij, popravljaš se, zmeraj bolj razumevaš smisel edinega pravega razodetja!

(čas teče - čez oder teče otrok z napisom "ČAS")

OPAT: Dragi brat, Bonifacij, dvanajst zlatih pravil lepomisja si zapomni, vtepi v glavo in upoštevaj: oblika, nagib, razmak, rob, čistoča, organizacija, ureditev, ravnovesje, tekoči potek, presoja, natančnost, pravilnost! Predvsem pa, Bonifacij! - stil je važen, tale naša slavna karantanska minuskula³⁴ - dobiti jo moraš pod kožo, v kri in žile, v podzavest se ti mora naseliti. Postrgaj pergamente, varčevati moramo, saj si že slišal za ekologijo, pa sustainable (40) življenje. Predvsem pa - ne varčuj z nočnim delom!

ČRTOMIR-BONIFACIJ: Oči me ščemijo, ljubi opat, hrbet me boli, toda v slavo in čast edino zveličavnega boga, ki je za nas bičan bil, bom storil, kot ukazuješ!

(čas teče)

OPAT: Napredek je očiten, talentiran si, moj dragi brat, Bonifacij. Nekatere stvari bo treba še izpiliti, začetne črke ti še delajo težave. Veš - dober lepomisni izdelek je stvar stila in ritma - Črk, besed, vrstic, odstavkov in potem celote na strani pergamenta ... Vzemi strgalce in napiši spet tele tekste v čast in slavo ... saj veš, kako to gre - ne varčuj s svečami in nočnim delom!

ČRTOMIR-BONIFACIJ: Oči me pečejo, hrbet in vrat me bolita, toda za slavo in čast

edinozveličavnega našega boga, ki je za nas s trnjem kronan bil, bom storil, kakor ukazuješ!
(čas teče)

OPAT: Brat Bonifacij, tole je že prav karantanska minuskula, pisati že znaš! - vsebine se morava lotiti! Napiši za vajo spis z naslovom: "En dan v življenju brata Bonifacija v samostanu sv. Korbinijana". (41) To, da se sestajaš s sestro usmiljenko iz bližnjega ženskega samostana, blagohotno izpusti, tako kot je naš gospod in bog znal spregledati in odpustiti kakšno stvar, če se mu je zdelo primerno in potrebno ... Vzemij strgalo in počisti predhodno pisanje in loti se dela, ne varčuj z nočnimi urami, samostanski senat ti je odobril rabo oljenke namesto sveče - bodi mu hvaležen!

ČRTOMIR-BONIFACIJ: Oči me že bolijo, hrbet se mi je začel kriviti, vrat se mi še komaj pregiba ... tudi zdrav nisem najbolj ...

OPAT: Tisto o hrbtenici ima tudi simbolično razsežnost ... še precej bolj bo ukrivljena in upognjena, moj Bonifacij, zrušil se boš od dobrih del za slavo in čast naše liberalne svete Cerkve, katere glavna lastnost je, da osvobaja, ja, osvobaja, časti vesoljni mir in zveličanje, bojuje se za mir ... Postrgaj pisanje ... že veš, kako in kaj.

ČRTOMIR-BONIFACIJ: V slavo in čast njega, ki je za nas težki karantanski križ nosil ...
(čas teče)

OPAT: Takole sem premišljeval, moj dragi samostanski prijatelj. Lotiti se je treba pravega dela, učna doba je končana. Tvoj spis "En dan v življenju brata Bonifacija v samostanu sv. Korbinijana" je nadvse zanimivo branje - ostalo bo za našo notranjo uporabo ... nekatere stvari preveč drastično opisuješ, metafore so mestoma premočne, zapis karantanski šumnikov Č, Ž, š na način ch, zh, sh (42) se mi zdi zanimiva novost, ki jo bo treba še pretehtati na kakšnem simpoziju karantanskih jezikoslovcev ... Pustiva to.

ČRTOMIR-BONIFACIJ: Opat, v sanjah sem videl neke čudežne naprave, ki pišejo s slutnjo. In so skoraj tako vsemogočne kot bog. Delovale bodo na virtualen način in bo zapis, kot ga predlagam, mnogo bolj pripraven kot dosedanji, sploh pa mislim, da je tudi estetika tega načina ... (43)

OPAT: Že dobro, moj Bonifacij, ta razprava gre že predaleč. Predvsem pa ne relativiziraj božje eksistence; vsemogočnost je neprimerljiva, to menda že veš - ne igraj se s herezijo! Resno delo te čaka. Napiši spis - zgodovinsko študijo z naslovom O pokristjanjevanju Karantancev, to je tema, ki jo dobro poznaš in je vredna zgodovinske opredelitve.

ČRTOMIR-BONIFACIJ: Oči me bolijo, komaj gledam, hrbet imam sključen, vrat je že skoraj čisto otrdel, sklepi me bolijo ... revmatizem se me loteva ...

OPAT: Moli in delaj, to je prava pot v popolnost in blaženost. Pa tudi pritužuj se ne preveč, saj si imel kar precej izhodov iz samostana in menda kar prijetne urice s tvojo usmiljenko iz sosednjega samostana. (44)

ČRTOMIR-BONIFACIJ: Naj po tvoji volji, opat, in po zahtevah našega milostnega boga, ki je bil za nas na križu pribit.

(čas teče)

OPAT: Bonifacij, tvoj zapis O pokristjanjevanju Karantancev je sijajno delo. Nekatere stvari bo treba nekoliko predrugačiti in prirediti ... Svojo vlogo v tem procesu si malo po svoje odmeril, dragi moj Črtomir - hočem reči brat Bonifacij - saj je vse isto. To lahko naredimo tudi kdaj kasneje ... celo kdo drug namesto tebe ... Napiši mi, mudi se, naš odbor za oznanjanje večne resnice in marketing potrebuje spis na témo greha in pokore. Spis naj skozi milost naše vere povede na pot pravega spoznanja tiste, ki še niso čisto trdni v veri v troedinega boga.

ČRTOMIR-BONIFACIJ: Slabo vidim in oči me skelijo, puklast sem, glave skoraj ne morem več premikati ... bolan sem: protin, putika, prostata, diabetes, išias, revmatizem, artritis, pankreas ... ampak, če je treba za vero mojih Karantancev in neminljivo slavo našega velikega boga, ki je za nas na križu umrl, bom storil, kakor ukazuješ!

(čas teče)

OPAT: Črtomir, Črtomir - saj ti lahko tako rečem - odlično, sijajno! S temle tekstom si presegel

in premagal samega sebe in svoje skušnjavce ter se približal božjemu odpuščanju. Kakšen večplastno zasnovan tekst si napisal! V njem je čutiti vsemogoče obete večnega življenja in seveda tudi pokorščino, kot jo zahteva življenje v upanju in zaupanju v božjo milost in zveličanje. Vera, upanje, ljubezen, to je najvažnejše. Ustrezno tudi poudarjaš osebnost kot počelo in dejanje slehernika, vendar se zmeraj vračaš na vero kot usmerjevalko in vodilno silo žitja in bitja na zemlji. Poudarjaš greh kot temeljno ZMOTO in NUJNOST za obstoj svete Cerkve. Res lep tekst. Črtomir, dam ti popolnoma nov sveženj najboljšega pergamenta, narejenega iz najboljših oslov. Prosim te, želim, da napišeš 50 enakih izvodov tegale svojega teksta. Razdelil jih bom med vse misionarje, ki se borijo za pravo vero in prepričujejo še ne dovolj prepričane. Tudi misionarjem, ki delujejo v najbolj odročnih krajih, bom poslal kakšen izvod, he, he, (*se namuzne*) tudi v Bosno tvojemu prijateljčku Valjhunu pošljem en izvod. (*pokroviteljsko*) Vse vemo! Vse vemo! ... Za kaj pa plačujemo kuharje, dispečarje in podobne?

ČRTOMIR-BONIFACIJ: Slab sem, mislim, da bom kmalu ...

OPAT: Dobro, dobro, pa napiši vsaj 40 izvodov, vendar pohiti, mudi se ... že zato, da mi prej ne spustiš svoje duše!

ČRTOMIR-BONIFACIJ: (*posmehljivo*) Opat, kako si dobrotljiv in usmiljen!

OPAT: (*presliši posmehljivi ton*) Seveda sem, v imenu božjega usmiljenja! Črtomir, ko boš še bolj sključen, trd, nepremičen, bolan in čisto, čisto na koncu, vedi, da si čisto blizu svobodi in večni blaženosti - bogupodobnosti! (*pokličče*)

Novic! Novic! Noviiiiic! Pridi sem!

(*pride samostanski novic*)

Mladi mož, tole preberi; takole se po obliki in vsebini naredi popoln spis, po temle se ravnaj, mater ti tvojo pogansko!

Novic: (*bere 2. Brižinski spomenik*)

Če bi naš praded ne bil grešil, bi večno živel, ne bi se staral in ne bi nikoli imel skrbi, tudi ne nesrečnega telesa, marveč bi večno živel. Ko pa je bil po hudičevi zavisti pregnan od božje slave, so na človeški rod prišle bolečine, žalosti, bolezni in navsezadnje smrt. Vendar pa, bratje, spomnimo se, da se imenujemo tudi sinovi božji. Zato opustimo ta mrzka dela, ki so hudičeva dela, kakor malikovanje, obrekovanje brata, tatvina, uboj, poltenost, nespoštovanje priseg, ki jih prelamljamo, sovraštvo; nič ni bolj ostudno pred božjimi očmi kot ta dela. Morete torej, sinovi, videti in sami razumeti, da so bili sprva ljudje prav taki, kot smo mi, ter so hudičeva dela sovražili, božja pa ljubili. (45)

OPAT: Amen.

ČRTOMIR-BONIFACIJ: Amen, amen ... dost imam tega ... !

(*udari po pultu, vrže pergamente v zrak in na tla*)

OPAT: (*pokroviteljsko*) Oh, Črtomir, beži no, brez veze, zakaj pa takle kraval čisto na koncu ... nekam pozno, prepozno ti prihaja. Takrat je bil čas, ko si se plazil v grmovje ob Ajdovskem gradu

NOVIC: Amen.

Ite missa est! (46) (*zapoje spev*)

Četrto dejanje

DVAJSET LET POZNEJE (47)

Prvi prizor

Valjhun, Črtomir v Črtomirjevi samostanski celici

VALJHUN: Pozdravljen, Črtomir!

ČRTOMIR: Si prišel ?

VALJHUN: Ja sem. Moja misija v Bosni je končana. Zdaj se tepejo že sami med sabo brez moje pomoči. Veš, če sem čisto natančen moje pomoči sploh niso potrebovali, tudi brez mene bi se ravno tako topli: prvi po drugemu, drugi po tretjemu, vsi po vseh in tako naprej. Podobni so našim Karantancem, tudi jezik imajo skoraj tak, kot je naš. Pustiva to...

Črtomir! Tu sem!

ČRTOMIR: Ja, vidim, za silo te vidim. Veš mene so naučili brati, pisati in celo spisateljvati tako, da sem skoraj ob vid prišel tako, da spet ne morem niti brati niti pisati. Ne počutim se dobro, in tudi drugače nisem zdrav.

VALJHUN: Vem, vse vem, pater dispečer je občasno prihajal in špijoniral po Bosni. Mimogrede mi je prinašal še tvoje propagandne materiale. So bili še kar zanimivi, lahko bi postal umetniški direktor Studia Marketing, (48) lahko bi ti dali kakšen zlati boben ali vsaj kakšno palčko na vsakoletnem reklamarskem sejmu v Portorožu.(49) Pa saj poznaš Karantance: nehvaležnost,

zabitost, foušija, svetobolje, zmerno nasilje...sem in tja kakšen puckizem (50)...te lastnosti jih najbolj določajo.Saj vse sam veš...

Ti, pater dispečer mi ni nič omenjal tvoje Bogomile, kje jo pa imaš?

ČRTOMIR: Bogomila? Oh Bogomila! Po nekaj letih, ko sva se občasno, no saj veš...videvala, je začela hoditi v Frajzing k škofu na nekakšne vizitacije, duhovne vaje, kajjastvemkaj. Zmeraj bolj pogoste so bile. S škofom sta sčasoma duh zamenjala za bolj otipljive stvari in je ostala kar v Frajzingu. Ne vem kaj je z njo.Nekaj sem slišal, da vodi Congregatio de fidelis natura ali po karantansko Odbor za nrvstveno strogorednost ali nekaj takega.

Bogomila kot Bogomila; ženska pač!

VALJHUN: Ti, Črtomir ,Bogomila se je zmeraj znašla kaj?

ČRTOMIR: Ti že veš!

VALJHUN: Črtomir ne bodi tako neugoden, to so vse

Slike, ki izginjajo (51)...Črtomir ti si star in bolan, jaz sem star in malo manj bolan, bom pa zato morda prej umrl...kaj se ve. Kaj lahko storim zate, starina, si še kaj želiš?

ČRTOMIR: Prav za prav nič. Mir, tišino, spokojnost...Ne, ne! Veš kaj, že večkrat mi je prišlo na misel, sem premišljeval o tem...veš kaj, pojdiva, pomagaj mi, da še enkrat stopim na Ajdovski gradec...to bi si želel!

VALJHUN: Ja, in kaj naj bi na tistih grobljah počela?

ČRTOMIR: Ne vem, kar tako, nekaj me vleče, sila spomina (52) ali nekaj podobnega...otročarija, saj vem!

VALJHUN: Če nimaš boljše ideje, zaradi mene, pa pojdiva, bom dva rent-a-konja naročil!

Drugi prizor

(Črtomir, Valjhun, Turistični vodnik, Kuhar, turisti; na ruševinah Ajdovskega gradca)

ČRTOMIR: Ja, tukaj je bilo.

VALJHUN: Ja, ravno tukaj je bilo.

ČRTOMIR: Prav na tem mestu se je zgodilo.

VALJHUN: Ja, Črtomir, natančno nekje tukaj se je najbrž moralo zgoditi.

ČRTOMIR: Precej podrto in opustošeno je. Povsod je polno svinjarije in smeti. Zrašča se, škoda, da grad ni popravljen...enkrat sem slišal,da je pivovarnar Kratochwill (53) hotel narediti tod pivnico, pa mu niso dovolili .Karantanski Oficij za preservacijo spomenikov in kulturne dediščine mu ni dal soglasja. So rekli, da ni v skladu s splošnimi smernicami in konservatorskimi principi in kriteriji , ki so v veljavi za spomenike prve kategorije, kar Ajdovski gradec prav gotovo je! So rekli, da mora ostati grad kot pričevanjska, simbolna in študijska ruševina, menda nekdo piše že doktorat o tej stvari, monografijo pripravljajo, kajjastvem...ti, Valjhun, glasove slišim!

Turistični vodnik: Dame in gospodje, stopite bližje, ja takole...dobro...nahajamo se v vladarski prestolni dvorani karantanskih vladarjev na Ajdovskem gradu. Kot veste, je to kraj, kjer sta se karantanska vladarja Črtomir in Valjhun z neizmernim pogumom in dostojanstvenim domovinskim čustvom dogovorila za izdajo in pomor karantanskih vojska. S tem junaškim dejanjem sta zatrla kontrarevolucijo in popeljala Karantance, Slovence, Slovenelne, Ščiave, Kranjce, Alpske Hrvate, Čuše, Venete, Ilire, Alpadrijce, Vindiše, Oberkrajnarje...kakor pač hočete, na pot napredka, osvoboditve, novih proizvodnih odnosov, lastninjenja, demokratičnega liberalizma, itn. Njuna odločnost in pripravljenost za žrtve svojih najdražjih, poklonjene idealom našega naroda so tlakovale, ja tlakovale, pot v Skupnost evropskih narodov. Njuno dejanje nas je popeljalo v Evropo, postali smo pravi Evropejci in neločljivi udje Evropske narodne skupnosti. S svojim zgodovinskim dejanjem sta za zmeraj utrdila značajske poteze karantanskega naroda, ki se jima oddolžuje na najizbranejši način tako, da goji svetle tradicije njunega boja in junaštva, jih proučuje in se po njih ravna. Dnevno, vsako uro, minuto in sekundo v svojem najglobljem bistvu jih perpetuira, oživlja in projicira v večnost.

Radost, blaginja, svoboda, ja demokracija in svoboda, ki jo bratsko uživamo je sad zgodovinskih dejanj nesmrtnih junakov, ki sta, ki bosta, ki bosta morala... (*pogleda na uro*) ja, kaj sem že hotel reči, za ogled gradu nimamo več časa, mudi se nam, današnji spored obsega še ogled bolnišnice Franja, Baze 2o in nekaj Lokalitet v Roških gozdovih, (54) zato se moramo držati točnega razporeda naše ekskurzije! Ne pozabite! Zaključili bomo z golažom osvoboditve v Teharjih! (55) (*glas se izgublja*)

ČRTOMIR: Valjhun si ga slišal? Kako lepo je govoril, škoda, da ni imel časa, da ni utegnil, vsega do konca povedati. Valjhun si slišal, kako naju Karantanci in zgodovina častijo. Najine odločitve so bile pravilne, strateške...zmeraj sem si v občasnih dvomih in stiskah dopovedoval, da je res tako!

Le tistega o svobodi ne razumem čisto dobro. Če si z enim ali celo z večimi skupaj, potem pač nisi svoboden, v samoti je včasih dolgčas...vsega na svetu ne moreš imeti, mogoče pomaga, če si turistični vodič...Valjhun si slišal, kaj si tako tiho?

VALJHUN: Puckoff! (56) Bedak si, bebec, pravi Karantanec, pamet se ti nevarno kisa, takim kot si ti, še tako natančno dopovedovanje ne pomaga. Taki, kot si ti, umrejo do konca najpametnejši, tu ni pomoči. Če me pa že sprašuješ, ti pa povem, da me turistični vidik življenja ne zanima, jebe se mi, kot bi rekli v Bosni.

ČRTOMIR: Zanimivo, pri nas tudi tako rečejo, kot kaže, so se Bošnjaki tega od nas navadili!"

VALJHUN: Ne vem, se mi jebe.

ČRTOMIR: Tebe nikoli nič ne briga. Ali bi vsaj rad vedel, kako se je vsa reč takrat na Ajdovskem gradu začela?

VALJHUN: Ne vem, pa misliš, da bi moral vedeti, misliš, da je važno?

ČRTOMIR: Ne najrž ni, pa ti bom vseeno povedal. Veš, tisti čas sem bil strašno lačen. Ravno tukaj sem sedel, takole za mizo, gledal sem v krožnik in vzkliknil sem z močnim glasom:" Kuhar, kuhar" in še enkrat "Kuhaaaaaar!"...(57)

Kuhar: Pa kaj se že spet dereš moj plemeniti gospod, danes nudimo, smo pripravili pri Janežič: nadevana telečja prsa, odojka na ražnju, pečenega kozlička, bikcova jajca na masti, bejbi bif, žrebičkova srčka na žaru...ja kaj me tako čudno gledata, časi so se spremenili, sedaj živimo v času osamosvojenega liberalizma... Ponudba je neizmerna. Pijta pa jejta! Za zgodovino se ne brigajta, tam ni nikogar doma, (58) kar je bilo, je bilo! Pa tudi prihodnost naj vama ne bo mar! Mimogrede: postregla vama bo ena čisto mlada kelnarica, Bogomila ji je ime!" (*odide*)

ČRTOMIR: Si videl kuharja, prav nič se ni spremenil v vsem tem času, kar ga nisva videla. Debel je in napeto kožo ima, tako kot takrat...

VALJHUN: To ni nič čudnega, kuharji so zmeraj enaki in nespremenljivi. Oni so permenentna zgodovinska nujnost. Od časa do časa menjajo ime: UDBA, Sova, Savac, Mosad, KGB, UNZ, CIA, Ministrstvo ljubezni...(59)

ČRTOMIR: Za pokozlat, kako se zgodovina ponavlja. Ti Valjhun, če ne bi bila tako stara, bi

lahko naredila še kakšen nov zgodovinski dogovor...kakšno kontrarevolucijo - kuharja tudi spet imava, a?

VALJHUN: Miruj, bodo drugi to postorili, Za narodov blagor! (60) Nekateri bodo še slabši od naju,(61) to me tolaži. Domov greva! Denarja za menažo pri Janežič tako in tako nimaš?

ČRTOMIR: Nimam!

VALJHUN: Saj sem vedel, jaz tudi ne, vsaj ne zadosti. So bili pri Janežič kdaj poceni?

ČRTOMIR: Nikoli!

VALJHUN: Bi si rad še kaj ogledal?

ČRTOMIR: Ne, nič !

VALJHUN: Torej greva, dovolj je bilo ! Kje si doma!

ČRTOMIR: Nikjer!

(odideta s prizorišča)

Konec četrtega dejanja in drame v celoti.

Epilog

V "Časopisu za zgodovino slovenske literature" SAZU, maj, 1995, št. 124, letnik XXXI je mogoče prebrati naslednje sporočilo - navajam besedilo v celoti:

Črtomir - avtor II. Brižinskega spomenika ?

Strokovnjaki Bavarske državne knjižnice v Münchnu so ob ponovnem preučevanju latinskega kodeksa Clm 6426, v katerega so uvezeni tudi Brižinski spomeniki, prišli do malodane senzacionalnega odkritja.

Kodeks ima zunanje mere 21/25 cm in obsega 338 strani povečini latinskih tekstov. Med njimi se nahajajo na različnih mestih trije Brižinski spomeniki, ki veljajo za najstarejši zapis v slovenskem in slovanskih jezikih nasploh. Po grafoloških, lingvističnih, radioloških, kemijskih in drugih analizah naj bi bil napisan okrog leta 950 za širjenje krščanske vere med poganskimi Karantanci. Najnovejše raziskave v laboratorijih münchenske državne knjižnice so ob osvetljevanju z infrardečo in ultravijolično svetlobo v razmerju 30:70 pokazale pod II.

Brižinskim spomenikom kriptogram: "Hic opus Ex voto Zhertumeer scripsit". Kemična analiza je pokazala, da je mesto podpisa skriptorja prepojeno z kalijevim cianamidom z dodatki žvepla - preparat, ki je že od nekdanj služil za "nevidne" zapise. Ime avtorja - Črtomir, to ime je bilo takrat v Karantaciji zelo pogosto, napeljuje k povezavi s karantanskim knezom Črtomirom, znanim iz slovenske zgodovine iz časa pokristjanjevanja. Misel potrjuje napis Ex voto, saj bi se lahko nanašal na rešitev iz Ajdovskega gradca. Zgodovinsko je utrjeno, da je karantanski knez Črtomir preživel preostanek svojega življenja v samostanu sv. Korbinijana blizu Freisinga. Nobenih dokazov ni o tem, da bi živel v samostanu kot skriptor. Povezava med Črtomirom - avtorjem II. Brižinskega spomenika in Črtomirom karantanskim knezom ne bo nikoli dokazljiva, ostaja pa slej ko prej za slovensko literarno in kulturno zgodovino nadvse mikavna podmena!

OPOMBE

1. Naša prva revolucija - ime se je spomnil Peter Hawlina. Pokristjanjevanje je bila nasilna sprememba ideologije in družbenega sistema na Slovenskem; prva zgodovinsko dokazana revolucija. Ostanke starega režima so bili nasilno zatrti.
2. Tekst je skoraj dobeseden začetek Prešernovega Uvoda h Krstu pri Savici.
3. Pred zavzetjem domobranske postojanke na Turjaku leta 1942 so napadalci odklopili vodovod in zastrupili vodnjake - branilci so dobili grižo.
4. Aluzija na lipo sprave Stanislava Klepa na ljubljanskih Žalah.
5. Krstna uprizoritev prvega dejanja se je dogodila v gostilni Janežič na Pšati pri Ljubljani. Lastnik je podpornik in simpatizer nogometnega kluba Olimpija.
6. Liberalci so bili v slovenski politični zgodovini pogosto iznajdlivi uspešneži, nagnjeni k nemčevanju; kasnejši jugoslovenarji.
7. Dažbog - Dražgoš nanaša se na mit Dražgoške bitke leta 1943.
8. Ni jasno, koga ima v mislih Črtomir s tem navajanjem.
9. Valjahun je bil sin Kajtimara.
10. Dragojila Milekova - velika ljubezen pesnika Simona Gregorčiča.
11. Freising je bil v srednjem veku eno središč cerkvenih oblasti za takratne slovenske dežele.
12. Ustanovno listino Združenih narodov
13. Prirejeno po Uvodu v Krst pri Savici
14. Ernest Železni - karantanski vojvoda v 14. stoletju
15. Citat iz Cankarjeve drame Hlapci
16. Bajer blizu Blejskega jezera
17. Prosto po Kosovelovi pesmi Jesen na Krasu
18. Krščanarji - člani stranke SKD
19. Pavel Diakon - zgodovinar, ki omenja naselitev Slovanov v 6. stoletju
20. Oznanilo - verski list ukinjen leta 1949.
21. Prosto po Ivanu Cankarju
22. Revolucija - kontrarevolucija - Osvobodilna fronta, aluzija na dogodke v 2. svetovni vojni na Slovenskem
23. Ad maiori Dei Gloriam - V slavo in čast boga
24. Bogomili - verska sekta v Bosni koncem 12. stoletja, krščanski reformisti, domnevno substrat sedanjih bosanskih muslimanov.
25. Aluzija na svetopisemsko Zadnjo večerjo
26. V skladu z zadnjo vrstico Prešernovega Krsta
27. Preden bo petelin trikrat zapel... po evangeliju sv. Marka - Jezusov predočitek Petrovega zatajevanja
28. Prosto po Prešernovi V spomin Andreja Smoleta
- 28a. Mišljena je dr Manca Košir, ki se je dala ob prevratu krstiti.
29. Bokalci, Brdo - dom onemoglih in predsedniški grad
30. Bonifacij - Bonum facere, ki dela dobra dela.
31. Priljubljena izreka Petra Šubica, profesorja na Strojni fakulteti, Ljubljana
32. Korbinijan naj bi bil svetnik zaslužen za pokrščevanje Karantancev. Bil je prvi škof v Freisingu.
33. "Postaje" iz žalostnega dela rožnega venca
34. Karantanska minuskula ... če umetnostnozgodovinska stroka uporablja pojme: slovenska romanika, gotika itn., ni razloga, da ne bi bila v Brižinskih spomenikih uporabljena karantanska oblika srednjeveške pisave minuskule.
35. Sustainable (ang.)... zdržljiv, branljiv, samozadosten; pogost izraz v ekoloških razpravah
36. "En dan..." prosto po povesti En dan v življenju Ivana Denisoviča ruskega pisatelja Aleksandra Solženicina
37. Črtomir se zavzema za ponovno uvedbo bohoričice.

38. Črtomir predvideva pojav računalnikov - podobno kot kasneje Roger Bacon (1219-1294).
39. Naslov latinskega spisa o tej temi se glasi Conversio bagoariorum et carantanorum.
40. Moli in delaj - Ora et labora ... geslo nekdanjega ministra za kulturo Andreja Capudra
41. Če bi ded naš ... Prvi del 2. Brižinskega spomenika v sodobnem slovenskem jeziku
Znana propagandna agencija v Ljubljani

Boben, palčke... priznanja za najboljše propagandne dosežke, ki se podeljuje vsako leto v Portorožu

Nova slovenska beseda, ki opredeljuje izdajstvo kot moralno kvaliteto

Slike, ki izginjajo...simfonična pesnitev Pavla Mihelčiča

Prešernova pesem

6. Pivovarniška in gostinska firma iz Ljubljane

Mišljena so brezna, kjer so po vojni pogubljali nasprotnike naše revolucije

8. Kraj pomemben iz zgodovine slovenskega osvobajanja

9. Nov slovenski silogizem

10. Črtomir uporablja biblično dikcijo

11. Priljubljena izreka dr Naceta Šumija

12. Razna imena policijskih ustanov

Za narodov blagor...Cankarjeva drama

Ni jasno koga vse je imel Valjhun v mislih